

**Анотации на материалите по чл. 65 от ПРАСПУ и разширена
хабилитационна справка, включително самооценка на приносите**
на

гл. ас. д-р Димитрина Хамзе,
участваща в конкурс за заемане на академична длъжност „доцент”, обявен в ДВ, бр. 92
от 18.11.2022 г. по област на висше образование 2. Хуманитарни науки; професионално
направление 2.1. Филология; научна специалност Славянски езици – Полски език

Хабилитационен труд

1. Хамзе 2023: Хамзе, Д. *Културата на пола в пословиците* (върху материал от полската и българската паремология). Пловдив: Издателство на ПУ “Паисий Хилендарски”, 2023. ISBN 978-619-7663-47-1 (хабилиационен труд) (монография).

Анотация

Междуполовите отношения са безкрайно сложен процес, който никога не завършва. Те са отражение както на културата на отделната личност, така и на културата на времето, на националната култура и културата на пола. Естествената сложност идва не само от емоционалния, при това разнополов характер на взаимодействието, но и от развойно-процесуалната природа на тези отношения. В този комуникативен континуум се влагат труд и усилия, той е тежко изпитание, неравна борба, драматична и изнурителна опитност. Проблемът се усложнява и от необходимостта да се работи с три категории на субективния фактор: собствената личност, личността на Другия (партньора) и третото „двуличностно същество” – споения партньорски дует.

Протагонистите в този дует са в състояние на постоянна динамика, трансформация и коадаптация. Така както човешкият език няма и не може да има край (както словесното творчество на хората не може да спре), така и въпросът за пола, и в частност за мъжко-женските релации, е вечно отворен. Да се търси вина за конфликтите и сблъсъците между половете е нелепо, защото виновни няма. Има само жертви на неволни „прегрешения”. Само солидните познания по психология, съобразяването с особеностите на човешката психика, която се пречупва в езиковите формации, анализът на конкретните индивидуални случаи и ситуации, които водят до по-глобални обобщения, и желанието за промяна, могат да помогнат на любовта да възтържествува в неопорочения си вид.

Изходна база за предприемане и осъществяване на необходимите проучвания е езикът. Той пречупва и материализира психическите лутания на човека. Паремийната сфера е особено подходящ изследователски терен, тъй като тя фокусира целия житейски опит на субекта и представлява синтез на междучовешките, а в частност на междуполовите отношения. Като сентенционални конструкции, открояващи определен ментален стандарт, паремиите насочват не толкова към неговото мултиплициране, колкото към търсене причините и основанията за възникването и затвърждаването му, както и шансовете за промяна на факторите, които са го породили. Само по този път бихме могли да се надяваме на усъвършенстване и прогрес както в областта на мъждуполовите отношения, така и в областта на междуличностните отношения като цяло.

Джендърната проблематика се наложи преди около две десетилетия, тръгвайки предпоставената „асиметрия“ между биологичен и социокултурен пол. Това изследване не тръгва от тази стартова линия, а търси по-скоро конвергентните вектори между тези изкуствено раздвоени и противопоставени въплъщения на идентичността, търси вътрешната хармония на полово детерминирания индивид. Тук не се противопоставя биологичен и социокултурен пол, нито се изтъква и приема предимството на втория за сметка на първия. Биологичният и социокултурният пол се разглеждат като неделимо цяло с биологична доминанта. Антропоцентричният универсум поставя човека като мъж или жена в центъра на вселената с цялото му екзистенциално бреме от триделно ориентирани релации: междуполови, между човека и другите хора, и между човека и окръжаващия го свят. Тази нелека съдба и свръхотговорна мисия на субекта да функционира адекватно и ефективно в сложната мрежа от взаимоотношения, го кара постоянно да се учи, приспособява и лавира в троичното комуникативно пространство, да се старее да го преобразува и усъвършенства.

Съпоставката между двата славянски езика не е основният фокус в изследването от една страна защото темата за междуполовите отношения е универсална и вечна, а от друга – защото става дума за общочовешки, полово маркирани психически динамики. В тази перспектива формалната специфика на отделните, особено на близкородствените, езици не играе определяща роля. Примери от паремийните фондове на двата езика са привлечени предимно като доказателствен материал в подкрепа на изложените тези.

Изследването прави опит да докаже – въз основа на паремийните текстове от двата езика, – че е възможна промяна в нагласите и светогледните ориентации на територията на междуполовите отношения, че дисбалансът на определени качества при двата пола е компенсируем и може да бъде дори приет за привлекателен и плодотворен. Търси се възможност за развойно-аксиологичен и прогностичен характер на оценката, вложена в пословиците от полския и българския език, извън рамките на стереотипа и „специализираната“ фолклорна среда. Следователно, дори различията в оценките за двата пола, а в частност за женския, от страна на мъжкия пол, могат да не пораждаат конфликтност, а да бъдат стимул за балансирана взаимна ко-гравитация. Маркираните като негативни характеристики на пола могат дори да променят знака си и да се превръщат в позитивни. Това е солидно доказателство именно за развойно-прогностичния характер на оценката в паремийните конструкции. Изследват се *женското* и *мъжкото* като културогеми с цел да се открие амплитудата между стереотипната и нестереотипната изява на пола. Проследяват се проявите на двата пола в аксиологична перспектива, т.е. в зададения им оценъчен ракурс – отъждествяват ли се с наложените им роли, приемат ли ги само отчасти или се дистанцират от тях (до отхвърляне). Изследва се комуникативната енергия на пословиците на базата на криптокомуникативните им ресурси и се разкрива техният перформативен потенциал. Анализират се амбивалентните, както и контрастните по смисъл пословици, отразяващи противоположни характеристики на двата пола (както един спрямо друг, така и в полето само на единия от тях) и се търсят причините за това. С помощта на езиковия материал от провербиалната сфера, се установява, че широко прокламираната асиметрия на половете като нещо пагубно за жените, вследствие на всепризнатия за безспорен андроцентризъм, няма действителни психологически основания.

В съдържателно отношение изследването се фокусира преди всичко върху семантичната „флуидност“ и прагматичната многофункционалност на провербиалните конструкции в полския и българския език, като следствие от психическите „странствания“ на субекта (продуктора) в междуполовото пространство. Скритите комуникативни послания, които най-често „опровергават“ експлицитното съобщение, се разпределят в две направления: от продуктора към прекия адресат (обекта, коментиран в пословицата) и от продуктора към индиректния адресат (реципиента на анонимния провербиален текст). Смесовата

аморфност и динамика на паремийните фрази е пряка производна от взаимодействието между психическия статус на субекта, вербалната продукция, символа, ценността и стереотипа. Семантичната дифузия прави оценката и на продуцента, и на възприемателя (интерпретатора) вариабилна. Оценъчните квалификации на пола (предимно на женския) са анализирани в семантичните зони красота, любов, брак, изневяра, възраст (младост/старост), власт и управление, интелигентност (ум/глупост), трудолюбие (работливост/мързел). Специално внимание се обръща на конвергентните и дивергентните вектори, на антистереотипните импулси в рамките на самия стереотип, както и на криптокомуникацията в междуполовото общуване.

Комуникацията в провербиалното пространство ни подтиква да гледаме на самата нея като на обект за оценяване, „лишавайки“ я от „привилегията“ тя да превръща своя обект в постоянна „мишена“ за оценяване. А криптокомуникацията спомага да се преосмислят определени ментални стереотипи за мъжа и жената с оглед на една по-здравословна обществена перспектива, да се очертаят нови тенденции на базата на ценностния опит от миналото, както и да се намали агресията в обществото. Невидимият комуникативен поток ни учи да бъдем по-толерантни и емпатични към комуникативния ни партньор, да подхождаме с разбиране, вяра и търпение към Другия (от другия пол, другата култура), учи ни да подобрим общуването, както междуполовото, така и в рамките на същия пол, а също и между културите.

Въпреки очевидната диспропорция между пословиците с негативна и позитивна оценка за съответния пол (най-вече за женския), и наличието на сравнително малко пословици с противоположно съдържание, самият факт, че ги има е достатъчен за постулиране и прогнозиране на по-голяма адаптивност и хармонична съчетаемост между половете.

Наличието на пословици, които поставят наравно в ценностно отношение и двата пола, т.е. „коментират“ ги на егалитарен принцип, е обнадеждаваща перспектива за тяхното реално изравняване в представите на хората. Изследването прави възможна и перспективна креолизацията на културни модели, което от своя страна има всички шансове да подобри и обогати интеркултурната комуникация, както и да усъвършенства отправната ценностна система. Изследването показва още,

че чрез мъжко-женската проблематика и концептология в паремийното пространство на езика се проявяват адаптивните възможности на културата.

Културата на пола може да се измерва със степента на развитие на съзнанието, което е неин „лакмус”, т.е. с умението за конфронтация със собствените негативни страни, както и със способността за тяхното преобразяване. Съзвучните релации, разбирателството и сътрудничеството между двата пола, все по-трудно постижими в съвременieto ни, са от първостепенно значение за съществуването и развитието на световното общество, дори за спасяването му от самоунищожение.

Публикуван дисертационен труд

2. **Хамзе 2016:** Хамзе, Д. *Езикът на комичното*. София: Издателска къща „Авлига”, 2016, с. 498. ISBN 968-619-7245-12-7 (монография)

Анотирана с открити приноси в конкурса за придобиване на образователната и научна степен „доктор”.

Друга публикувана книга

3. **Хамзе 2018:** Хамзе, Д. *Гротеск как интеркултурна ценност*. Beau Bassin: Lambert Academic Publishing, 2018. ISBN 978-613-9-83089-3 (книга)

Анотация

Флуидната и метаморфична идентичност на субекта, от която Другият е интегрална част, не може да бъде априорна и застинала даденост, а само вдъхновяващо и просветлено пътешествие към множественото „себе си”. Нетърпеливото и ултимативно глобализиране на неосъзнатите идентичности нито ги интегрира, нито ги откроява, а просто ги заличава, превръщайки ги в евтина „стока”, екзотичен орнамент, забавна играчка и лесна „плячка” на масовата култура, която автоматично ги поглъща и смилва. Дехуманизиращият „потенциал” на глобализацията, отхвърляйки разбирането като излишен баласт, превръща здравословната, вълнуваща и конструктивна драма на общуването с Другия в опустошителна драма на безсилието на общуването, в комуникативна „импотентност”, в екзистенциална заплаха. Глобализацията се стреми по механичен път да постигне универсалност, отричайки (не признавайки) универсалното в произхода, антропологичните дадености на индивида от всяка точка на планетата и неговите изконни ценности. С универсалната си естетическа природа и свобода на

мисловните и творческите рефлексии, със своята концептуална, антистереотипна и ценностна стратегия, с нагледно-пластичната си консолидираща платформа, с демиургичните си и преобразователни възможности, със сублимативно-трансцендиращата си сила, гротеската не само противостои на разединението и разрухата, но представлява универсален ключ за конвергенция на културите и за комуникативната им симбиоза. Превръща се в гаранция за спасението на човека.

Анотации на статиите, свързани с хабилитационния труд

1. Хамзе 2019а: Хамзе, Д. *Мъжът и жената в оценъчна перспектива (върху паремиологичен материал от полския език)*. Паисиеви четения. Езикознание. Кръгла маса. Научни трудове на Пловдивски университет. Том 57, кн. 1, сб. А, 2019. Филология. Пловдив: Изд. на ПУ, 2019, 326–337. ISSN 0861-0029

Анотации

На базата на паремиологичния материал се откриват поне част от причините за сложните взаимоотношения между мъжа и жената, за оксиморонното взаимно привличане-отблъскване. Те се търсят на енергийно ниво като енергиен обмен между приематели и предаватели на енергия, на символно ниво като неосъзнаване или недоосмисляне на символиката, на аксиологическо ниво чрез динамиката и „превратността“ на оценката, както и на социално-психологическо ниво като нелека осцилация между общоприето и индивидуално. Очертава се адекватен подход за хармонично съвместяване на двата пола.

2. Хамзе 2020а: Хамзе, Д. *Оценъчни индикации на женското и мъжкото в провербиални фрази (върху материал от българския и полския език)*. В: Международна годишна конференция БАН. София: ИБЛ, БАН, 2020, том II, 169–178. ISSN 2683-118X (print), ISSN 2683-1198 (online), Web of Science.

Анотация

Симптоматиката на мъжкото и женското в провербиалните формации е панорамна и многослойна, пряко следствие от когнитивните усилия на полово маркирания субект. Експлицитно или не, половата идентичност маркира огромен масив от пословици във всеки език. Тя пронизва концептосферата на продуктора и адресата в комуникативното пространство, полово диференцира и „преразпределя“ целокупния социокултурен опит, влияе върху оценката на определени

характерологични и поведенчески черти. Изследването открива възможност за развойно-аксиологичен и прогностичен характер на тази оценка, вложена в избрани паремийни конструкции от полския и българския език, извън рамките на стереотипа. Динамиката на оценката дава възможност да се надхвърли контекста и да се абстрахира характерологичен модел на пола, основното качество на който е антиципираното разнообразие от индивидуалности.

В полово маркираното пространство критично-осъдителните и одобрително-похвалните оценки донякъде се уравновесяват и при двата пола, независимо от количествената диспропорция на позитивните и негативните оценки за тях. Този относителен баланс прави жените и мъжете по-адаптивни един към друг и им дава шанс за по-голямо разбиране и съзвучие помежду им. Релативността в оценяването и разхлабването на стереотипите биха довели до овладяване на човешките отношения като висша форма на емоционална интелигентност, която най-напред би ни помогнала да открием и разгърнем собствената си идентичност, а след това благодарение на нея да се посветим и на Другия. Така науката няма да е морално безразлична, а би спомогнала за постигането на основни етични цели.

3. Хамзе 2020б: Хамзе, Д. *Опит за ценностно изравняване на половете в полски паремийни изрази*. Научни трудове на Съюза на учените в България – Пловдив. Серия А. Обществени науки, изкуство и култура. Том VI. Пловдив: Дом на учените, 2020, 258–262. ISSN 1311-9400 (Print) ISSN 2534-9368 (On line)

Анотация

Патриархалният модел на мъжко-женските релации, отразен във паремиологията на полския език, дава представа не само за мисловните стереотипи и обществените императиви, популяризиращи и умножаващи някои когнитивни установености, както за и определени екзистенциални очаквания от представителите на противоположния пол, но задава и преспективата за промяна, призвана да компенсира недостатъците на този модел, в рамките на самия него, чрез примери (макар и по-малобройни) за ценностен баланс на двата пола. Човешките същества имат колкото разлики, толкова и прилики, т.е. свързващи звена, които ги правят съчетаеми, дават им правото да развият вътрешния си потенциал и да осъществяват мечтите си, основна част от които е здравето и успешно семейство

като гаранция за смислен живот и здраво, стабилно, духовно издигнато поколение. Това не би било възможно без задружните усилия на двама влюбени.

4. Хамзе 2020в: Хамзе, Д. *Красотата като аксиологичен приоритет в мъжко-женските релации (върху материал от българската и полската паремиология)*. В: Сборник с материали от Международна научна конференция „Наука и образование в дигитална среда”, 04. – 07.06. 2020 г., ВИУ„Варна, 2020, 223–230. ISBN 978-619-221-283-4

Анотация

Красотата е многоспектърна и поливалентна емоционално-естетическа категория, която рефлектира върху поведенческите прояви на полово маркираните субекти, а те от своя страна предизвикват определени оценъчни рефлексии и добиват прогностични очертания в съзнанието на комуникантите. В сравнителен план изследването изтъква ролята на красотата за постигане на хармонично междуполово съжителство и възможността да се преосмислят определени ментални стереотипи за мъжа и жената с оглед на една по-здравословна и укрепваща устоите на обществото перспектива; очертава нови тенденции на базата на ценностния опит от миналото.

Изводите, към които насочва изследването, могат да бъдат сведени до три:

- 1) Ментално-естетическият рефлекс на субекта кристализира в оценка на качествата на себеподобния, намерила достойно въплъщение в паремиологичния фонд на двата сравнявани езика, които издават показателни сходства в зоната на проучваната тема;
- 2) Избраната естетическа категория – красотата – има „многозвучен” характер с вътрешно йерархизирана структура, която от една страна се разкрива в цялото си ценностно богатство, а от друга, излъчва приоритетен компонент;
- 3) Примерите от паремийния материал на двата езика показват, че красотата във всичките ѝ измерения и прояви има висок ценностен статут в междуполовите отношения и играе важна роля в тяхното укрепване.

5. Хамзе 2021а: Хамзе, Д. *Криптокомуникацията в мъжко-женските отношения (върху материал от полската и българската паремиология)*. В: Проблеми на устната комуникация. Кн. 12. Велико Търново: УИ «Св. Св. Кирил и Методий», 2021, 231–245. ISSN 2367-8712 (Print), ISSN 2738-8840 (Online).

Анотация

С помощта на методите на психолингвистичния, когнитивно-семантичния и сравнителния анализ, чрез това изследване се прави опит за проникване в криптокомуникативните емисии на посланията, които се обменят в зоната на мъжко-женските отношения, отразени в провербиални фрази от полския и българския език. Резултатите от проучването сочат, че в редица случаи криптираният илокутивен пласт на едни пословици в значителна степен се потвърждава от други – с експлицирано контрастно или амбивалентно съдържание. Психологическото търсене и откриване в паремийния комуникативен процес, дава надеждни перспективи за по-добро разбирателство и хармония между половете.

Тъй като чувствата са бурни и инвазивни, те подтикват към оценяване, а когато оценяваме, сме склонни да залитаме в крайности. Дори само това е достатъчен знак да търсим какво се крие под вербалната „опакровка“ на маскираните чувства. Самата контекстуална обусловеност на паремииите е криптогенен фактор. Невербалните сигнали са или неосъзнати, или полуосъзнати. Затова не е в нашата власт да контролираме невербалния си изказ. Криптираната семантика на пословиците оспорва и дори отменя мнимата непоклатимост на „вечната мъдрост“, експлицирана в тях.

6. Хамзе 2021б: Хамзе, Д. *Амбивалентните послания на паремийните изрази в зоната на мъжко-женските отношения (с примери от полския и българския език)*. В: Градска култура и езиково разнообразие. Материали от четирнадесетата международна конференция по социолингвистика, София 2020 г. София: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2021, 123–135. ISSN 1314-5401.

Анотация

Изследването показва как чрез стереотипа, който е едновременно следствие от оценъчни операции и стимул за оценъчни рефлексии, се разкрива амбивалентната природа на вложеното в паремийните фрази концептуално-прескриптивно съдържание. Амбивалентните семантични ракурси (които имат психологичен произход) на пословиците имат скрита и явна „версия“. „Забулените“ асоциации, които предизвикват повечето на пръв поглед категорични провербиални констатации, пораждаат пословици с противоположно съдържание или с уравновесяващи се в оценъчен план две страни. Благодарение на тях можем да си

изградим по-реална представа за „здравословните“ отношения между мъжете и жените. Амбивалентната нагласа на продуктора в оценъчните процедури прави пословиците податливи на трансформации. Те могат да се използват в променящ се контекст, дори и с непроменен компонентен състав – например с иронична стратегия.

Амбивалентната „генеалогия“ на оценката, вложена в провербиалните фрази, независимо от това дали е явно изразена или скрита, стимулира възприемателя да търси нейните причини и възможностите за еволюция и модификация на аксиологичната перспектива. Стереотипните констатации в пословиците, свидетелстващи за амбивалентно отношение към противоположния пол, се превръщат в коректив както на определени ценности, така и на личното становище на комуникантите. Амбивалентната нагласа на продуктора в оценъчните процедури прави пословиците податливи на трансформации. Те могат да се използват в променящ се контекст, дори и с непроменен компонентен състав – например с иронична стратегия.

7. Хамзе 2021в: Хамзе, Д. *Конвергентни и дивергентни импулси в мъжко-женските релации (с примери от българската и полската паремиялогия)*. Сборник – доклади от годишна университетска научна конференция. 27 – 28 май 2021. В. Търново: НБУ, 2021, 132–149. ISSN 1314-1937

Анотация

Конвергентните и дивергентни процеси – симултантни в глобална перспектива – представляват същностен белег на междуполовата комуникация и екзистенция. Понякога те мимикрират, издават условност на видимото, взаимно „се иронизират“, изпращат послание за противоположно тълкуване, взаимно се уравнивяват и неутрализират, но излъчват и доминанта, която е определяща за развоя на отношенията в двойката. Важно е да се прозре какво „обещават“ дивергентно-конвергентните енергии за бъдещето на мъжко-женския тандем. В хода на проучването се използват методите на когнитивно-семантичния анализ, на лингвокултурологичната експертиза, на психологическия сондаж, както и компаративният метод. Провербиалният корпус от двата езика показва, че конвергентните и дивергентните импулси в мъжко-женските отношения имат много „лица“ и форми на проявление. При определени случаи и в даден контекст те

придобиват условност и стават взаимно заменяеми. Когато дивергенцията в междуполовите релации се превърне в реална заплаха, тя трябва да се преобразува (трансформира) в конвергенция за просъществуването и укрепването на връзката. Паремийните обрати свидетелстват, че в персоналната зона на субекта действат двупосочни вектори (конвергентни и дивергентни), които трябва да се съгласуват с тези на партньора. Паремийните фрази са илюстрация на факта, че понякога експлицитната дивергенция в междуполовото общуване представлява всъщност криптоконвергенция.

8. Хамзе 2022: Хамзе, Д. *Ценностна квалификация на опозицията младост/старост в зоната на мъжко-женските отношения (с примери от полската и българската фразеология)*. В: Сборник доклади от научна конференция «Знание, наука, иновации, технологии» 3 – 4 юни, 2022, 101 – 115. ISSN 2815-3472 (Print), ISSN 2815-3480 (CD)

Анотация

Категориите младост/старост образуват ключова екзистенциална опозиция, „гравирана“ в континуума на общуването между мъжа и жената. Нежният пол е пряко и съдбоносно засегнат от контрастните енергии в рамките на тази опозиция, захранвана и поддържана от мъжкия пол. Изследването предлага начин за поне частичното ѝ „обезвреждане“ с помощта на адекватни операции със стереотипа и неговия ценностен статут. Като източник на емпиричен материал е привлечен фразеологично-паремийният фонд на езика (българския и полския), преценен като особено подходящ за подобен тип проучвания. Когато жената в качеството си едновременно на адресат (обект) и възприемател на паремийния текст, промени перцепивните си нагласи и го погледне с нови очи, тя ще съумее да декодира криптопосланията на този текст и да извлече неговите „инструкции“ за разграждане на стереотипа – след като внимателно е „претеглила“ ползите и вредите му. Едва тогава тя ще може да поеме съдбата си в свои ръце и със своята решителност и свободомислие да върне своята притегателна сила в очите на мъжа – без да се налага да бъде „вечно млада“. По този начин би надхвърлила възрастовите ограничения. Изследването показва, че можем да съдействаме както за въвеждането на нов тип сентенционализация на ценностите, така и за утвърждаването на нови ценности в зоната на мъжко-женските релации, преодоляващи детерминизма на опозицията младост/старост.

Анотации на статиите на друга тематика (извън хабилитационния труд)

9. Хамзе 2014: Хамзе, Д. Магическият триптих Време-Пространство-Любов в творчеството на Олга Токарчук. W: *Pętla czasu. Język i kultura*, red. J. Pacuła, Bielsko-Biała: Akademia Techniczno-Humanitarna w Bielsko-Białej, 2014, 101–117. ISBN 978 – 83 – 63713 – 83 – 6

Анотация

Времето се разглежда в изследването като многослойна, полифонична и полифункционална категория, в рамките на която се търси равновесие и ритмично съвместно съществуване на субективно (персонално) и глобално (космично) време. Тази симбиоза става осезаема благодарение на индивидуалните съдби на героите, сякаш пулсиращи в тъканта на Абсолюта. Съзвучието на тези две времена е ненаруσιμο дори пред лицето на най-драматичната лична екзистенция, защото всяко същество има своето място и своето предназначение в омнифонията, независимо от каквито и да било субективни фактори – ментално-рефлексивни или оценъчни. В този контекст няма безсмислено и безцелно съществуване.

Пространството се възприема като „проявител” на времето, който му придава изразителност и обхват, прави го измеримо, а освен това локализира индивида в него и чрез „умножената” му преходност го приравнява към вечността. Илюзията за извънвременно съществуване е постижима също чрез уподобяването на човека с предметите. Симпатията между човека и предметността придава на предмета трайност. Любовта е Божие озарение, което прониква чрез духа времепространството, изостря и облагородява сетивата на влюбените, обогатява когнитивните им способности. Любовта съставлява триптих с Времето и Пространството и осигурява на човека пълно интегриране с тях.

Всички битийности с изключение на човека са спонтанни участници във Времето, те са неговият пулс. Човекът обаче изопачава Времето, опитвайки се да го „опитоми”, да го приватизира. Затова то му отмъщава като му изпраща страдания. На човек му трябва сериозно усилие и духовен растеж, за да стигне до прозрението за космическата природа на индивидуалното си Време, която е затихнала и която той трябва да активира, за да постигне съзвучие с универсалното Време. Мистерията и метафизиката на Времето у Олга Токарчук остават отворени за Читателя. Тя само дискретно му загатва пътя към тях.

10. Хамзе 2015: Д. *Стилистиката на кръстопът*. В: Славистиката – пътища и перспективи. Юбилеен сборник, посветен на проф. дфн. Иванка Гугуланова. Пловдив: Университетско издателство, 2015, 267–281. ISBN 978 – 619 – 202 – 083 – 5

Анотация

В изследването се разглеждат проблеми, свързани с установяването на мястото и ролята на стилистиката в системата на съвременните отрасли на хуманитарното знание. В контекста на интердисциплинарния диалог и появата на нови междудисциплинарни науки, стилистиката трябва ясно да определи своята предметна област, тъй като в противен случай рискува да се „разтвори” в другите науки. С идеята да бъде избегнат този риск се предлагат някои пътища за отстраняване на омонимията около понятието „стил” и синонимията на понятието „стилистика”. Предлага се и използването на най-важните положения в западноевропейските, полските и руските стилистични школи (преди всичко учението на В. В. Виноградов).

Стилът е едновременно първоизвор и резултат, първопричина и следствие, светоглед и материя (инструментариум), индуктивна и дедуктивна, емпирична и логична категория. Стилистиката като клон от езикознанието не бива да се свежда до инвентар от възможни езикови реализации с различна фреквентност на употреба, до инструктивно-дидактичен справочник, което би ѝ придало регистрационен и чисто формален, а не творчески, характер. Необходимо е да се фокусира върху ценностите, като следи и поддържа тяхната координация с езиковите експоненти.

11. Hamze 2019: Hamze, Dimitrina. *Komunikacja językowa jako wartość integracyjna w wielokulturowej przestrzeni*. W: *Polonistyka i świat wartości*. Edukacja polonistyczna jako wartość. (red.) Magdalena Marzec-Juźwicka, Agnieszka Karczewska, Sławomir Jacek Żurek. Lublin: Wydawnictwo KUL 2019, 117–135. ISBN 978 83-8061-782-7

Анотация

Езиковата комуникация като интегративна ценност в интеркултурното пространство

Езикът като микрокосмос на личността и нейното обкръжение е основно средство за интеркултурно общуване. Неговите естествени „залежи”,

антропологичната му природа, релативизмът на културната му оцветеност, когнитивно-концептуалната му структура, „вродената” му универсално-семантична и експресивна сила на обединение, деиктичният (от деиксис) му „магнетизъм”, дискурсивната му същност, конверсативната му дистрибуция, както и всеобхватната интертекстуалност, гарантират успешна комуникация. Тези качества на езика обединяват различни цивилизации, при условие че не се злоупотребява съзнателно с това естествено, наднационално съкровище.

Езикът представлява едновременно обществена институция (т.е. не е единичен акт), колективна реч и система от ценности. В същото време обаче е индивидуален акт на личността, плод не нейния личен избор и актуализация. Институционалният и системовият аспект са тясно свързани помежду си. Чрез тях езикът се проявява като система от условни ценности (до известна степен арбитражни, немотивирани), сравнително устойчиви на преобразования от страна на индивида. Възприемателят на чуждата култура трябва да я уважава като собствената. Разбирането и усвояването на дадена култура, която е едновременно създавана и изразявана от езика, се основава както на отнасянето на универсума на речта към институционално-ценностния характер (и статус) на конкретния език, така и на възможностите за асимилация и внедряване на този универсум в собственото културно пространство.

Всички езици като фактор, генератор, продуктор, репродуктор, инструмент и отражение (огледало) на културите, имат еднакви функции, изпълняват еднаква роля в обществото и в индивидуалната сфера, т.е. те са в състояние на антропологично родство. Изследването установява езиковите предпоставки и механизмите за конвергенция между културите. Изтъква се спецификата на нормите и конвенциите, на флукуативната семантика на думата, емоционалното „съгласуване” на езиците и културите, обединяващата сила на различни типове универсалии, на деикторите, не непременно вербални, на самата комуникация като универсален, антропологичен образец на съвместно етническо съществуване. Не по-малко важна е функцията на повторението, на дискурсивността, на интертекстуалността и на художествения език, възпълтен в повторението, гротеската и метафората като динамичен модел за „побратимяване” на културите.

12. Хамзе 2020: Хамзе, Д. *Интеграционизмът в творчеството на Цветан Тодоров*. Сборник – доклади от годишна университетска научна конференция. 28 – 29 май 2020. В. Търново: НБУ, 2020, 193–206. ISSN 1314-1937

Анотация

Структуралист, литературен историк и теоретик, изследовател, есеист, културолог, философ и естетик, Цв. Тодоров е „множествен образ“ на персонифицираната интегративност. Изследването показва как интегрирайки епохи, направления, концепции, отношения и собствени търсения, едновременно чрез всеобщото стичане (confluence) и обновителното, „проглеждащо“ оразличаване, големият учен-хуманист ни заставя да прозрем благородството на „варварина“ и да почувстваме топлината на Другия, когото вече сме открили в себе си.

Интегритетът е категория, маркирала както личността на философа-изследовател Цв. Тодоров, така и цялостното му творчество. С мисленето, поведението и писането си ученият показва какво се изисква от една личност за успешното провеждане на интегративна стратегия в полза на човечеството: преди всичко морал, т.е. етичен, познавателен, аксиологично-аргументативен, критичен и прогностичен подход. Мислителят търси и намира взаимовръзките между нещата, „ковалентността“ на категориите и понятията. Приемствеността и непрекъснатата динамика, отвореност и променливост на културните феномени, са главните лостове на интеграцията – те я запазват и обуславят. Интеграцията като съчетание на множество същности или като множествената идентичност на автора е знак за дискурсивния плурализъм на една душевност и един многоспектърен интелект. Индивидуалната идентичност е производна от пресичането на различни колективни идентичности, а всички ние (като индивидуални идентичности) притежаваме множество културни идентичности. Това ни осигурява възможността за успешно, плодотворно и перспективно общуване с Другия, носителя на чуждата култура. За нас тя е жизнено важна в качеството си на „биологична“ и социо-културна необходимост. Затова не бива да допускаме насието да навлиза в нейните предели и да поразява нейните представители, защото ние носим лична отговорност за това, превръщайки се в „съучастници“ на правителствата, измъчващи човешки същества.

Интеграцията предизвиква постоянно трансформиране на културите, а то от своя страна стимулира интеграционния процес. Чрез интегративните стратегии в

творчеството на Цв. Годоров не само се създава ко-гравитационно магнитно поле за културите, но се хуманизира междукултурното пространство, придава му се хармоничен и морален облик. Базата за сравнение с други култури ще ни помогне да разберем по-добре нашия свят и нашето време, креолизацията на културни енергии би имала решаваща роля за оздравяването и просперитета на човешкия фактор.

Самооценка на научните приноси

Приноси на Хабилитационния труд

Хамзе 2023: Хамзе, Д. *Културата на пола в пословиците* (върху материал от полската и българската паремиология). Пловдив: Издателство на ПУ “Паисий Хилендарски”, 2023. ISBN 978-619-7663-47-1

1. Пословиците са концентрирана *екзистенциална и емоционална опитност* – особено благодарение на способността си да напускат първоначалния контекст и да функционират като абстрактни, извънконтекстуални единици в човешкия лексикон, които се адаптират към различни контексти, т.е. осигуряват си контекстова динамика и вариативност. Тази тяхна черта подтиква изследователя, преди да прави оценки, да търси емоционалните подбуди за определен паремиен изказ, както и възможните причини за даден тип емоционална реакция, довела до нейния вербален субститут. В този смисъл анализът на пословиците наистина има повече родство с психологията и културата, отколкото с лингвистиката.

Веднъж надхвърлили първичната си контекстуална обвързаност, те стават устойчиви и възпроизводими. Контекстът може да бъде мислим, въобразим както в плана на миналото, така и на бъдещето. Това е добра възможност за прилагане на нов аксиологичен подход към стереотипизираното твърдение в провербиалната фраза. Няма два абсолютно еднакви контекста, а отношенията между пословицата и нейния контекст са реципрочни – понякога самият контекст налага включването ѝ, а друг път тя е главният фактор, който създава контекста, т.е. той се нагажда към нея. Тогава изпълнява ролята на маркер за наличие на *криптокомуникация*. Самата контекстуална обвързаност може да играе ролята на *криптогенен фактор*.

2. *Криптираното съдържание* на неизреченото в пословиците, илюстриращи мъжко-женските релации, доказва, че подсъзнателният стремеж на продуктора е не да „очерни” другия пол, а да изпрати сигнали за *правилно разбиране*, да отправи зов за емпатия. В тази перспектива преобладаващото излъчване на негативна енергия към противоположния (главно женския) пол, доловима от казаното в пословиците, спомага за откриване на причините, които лежат в основата на подобна реакция и на които е подвластен самият продуктор. Пословиците могат да ни помогнат да осъзнаем, че ако познаваме по-добре *психологията на пола*, вероятно не бихме се поддали така лековерно на фанатичните агитации за борба в името на половото „равноправие”.

3. Въз основа на паремийния материал не само се преоткрива и възстановява *симетрията* между *биологичен и социокултурен пол*, но се сменя изкуственото вътрешно разделение на пола и се възсъздава единството на двете му измерения.

4. Паремийните текстове от двата езика подсказват, че е възможна *промяна в нагласите и светогледните ориентации* на терена на междуполовите отношения, че дисбалансът на определени качества при двата пола е компенсируем и може да бъде дори приет за привлекателен и плодоносен.

5. *Оценката*, вложена в пословиците има *развойно-аксиологичен и прогностичен характер*, а самият *стереотип*, залегнал в тях, съдържа собствените си *антистереотипни тенденции*. Различията в оценките за пола от позицията на другия пол, могат да не пораждат конфликтност, а да бъдат стимул за балансирана *взаимна ко-гравитация*.

6. Амбивалентните, както и контрастните по смисъл пословици доказват възможността за вариабилност на оценката и „илюстрират” нейния динамичен, променлив характер.

7. Установява се, че оценката зависи не толкова от информативния заряд на пословицата, колкото от нейната образно-сугестивна и експресивна функция. Тази функция също е в основата на нейната мобилност. Живата образност на ПЕ, сама по себе си е силно асоциативна, благоприятства рентерпретацията на оценките, вложени в тях. Така пословиците стават не само коректив на дадени ценности, но и на личната позиция, на индивидуалните възгледи на комуникантите. Други

фактори, които допринасят за оценъчната динамика са анонимността на продуктора, предразполагаща към творчество, и нагласата на възприемателя.

8. Извлича се *комуникативната енергия* на пословиците на базата на криптокомуникативните им ресурси и се разкрива техният *перформативен потенциал*.

9. С помощта на езиковия материал от провербиалната сфера се установява, че прокламираната „асиметрия” на половете, за която като причина се изтъква всепризнатият „андроцентризъм”, *няма действителни психологически основания*.

10. *Смисловата аморфност* и динамика на паремийните фрази е пряка производна от взаимодействието между психическия статус на субекта, вербалната продукция, символа, ценността и стереотипа.

11. Посланието на паремииите е асоциативно разгърнато, разкриващо различни информативни „коридори”. Те предполагат динамика, дори и само като *повод за размисъл*, като „тест” за съдържащата се в тях позиция.

12. Вариабилността на оценката предизвиква перманентна *ерозия на стереотипа*. Пословиците показват, че стереотипната инерция на самото мислене е „аларма”, която ни кара да търсим *криптираните емисии* на комуникацията.

13. Въпреки очевидната диспропорция между пословиците с *негативна и позитивна оценка* (с мощен превес на първата) за съответния пол (най-вече за женския), и наличието на сравнително малко пословици с противоположно съдържание, самият факт, че ги има е достатъчен за постулиране и прогнозиране на по-голяма *адаптивност и хармонична съчетаемост между половете*. В този оценъчен ракурс българските и полските пословици твърде много си приличат, разлика може да се търси само в някои акценти.

14. Паремийните обрати свидетелстват, че в личната зона на субекта действат двупосочни вектори (*конвергентни и дивергентни*), които трябва да се съгласуват с тези на партньора. Дивергентните процеси в отношенията между мъжа и жената не означават неутрализация и „обезкръвяване” на любовта – те я съпътстват и набират скорост за нейния нов подем. Пословиците са илюстрация на факта, че понякога *експлицитната дивергенция* в междуполовото общуване представлява всъщност *криптоконвергенция*.

15. *Комуникацията* в провербиалното пространство ни подтиква да гледаме на самата нея като на *обект за оценяване*, „лишавайки“ я от „привилегията“ тя да превръща своя обект в постоянна „мишена“ за оценяване.

16. *Криптокомуникацията* в пословиците спомага да се преосмислят *определени ментални стереотипи* за мъжа и жената, учи да подобрим общуването между половете, в рамките на същия пол, а също и между културите.

17. Пословиците с контрастна оценка подсказват амбивалентната природа на пола, подтикват човека да търси пътища за *съвместяване на противоположностите както между половете*, така и в рамките на конкретния пол. Амбивалентността е вид *съгласуване между индивидуално и универсално*. Амбивалентните оценки разкриват и засилват конвергенцията между двата пола – показват, че те се по-съвместими, отколкото изглеждат, не въпреки, а благодарение на противоположните си качества.

18. Наличието на *пословици с позитивна оценка за жената*, макар и доста по-малко на брой, издава разнообразния и многолик опит на продуктора, както и достойнствата на „слабия“ пол и на неговите роли в обществото. Преди всичко обаче показва *способността на силния пол да ги признае и оцени* – а това означава опит да постави „по-красивата част на човечеството“ наравно със себе си, а дори в някои отношения и по-високо от себе си.

19. Това изследване показва, че чрез мъжко-женската проблематика и концептология в паремийното пространство на езика се проявяват *адаптивните възможности на културата*.

20. Пословиците разкриват възможността за въвеждане на нов тип *сентенционализация на ценностите*, така и за утвърждаването на *нови ценности* в зоната на мъжко-женските релации, които да бъдат в състояние да преодолеят детерминизма на традиционните опозиции.

21. Пословиците показват, че междуполовото изравняване трябва да се търси на нивото на психологическото разбирателство, емоционалната съвместимост и взаимното екзистенциално допълване.

22. Криптокомуникативните пластове в пословиците показват, че културата на пола може да се измерва със степента на развитие на съзнанието, което е неин

„лакмус”, т.е. с уменията за конфронтация със собствените негативни страни, както и със способността за тяхното преобразяване. Пословиците учат да възпитаваме любовта в себе си.

23. Изследването насърчава изострянето на чувствителността към повдигнатите въпроси и преосмислянето на отношението към паремиологията.

II. Основен научен принос на изследването *Гротеск как интеркултурна ценност*. Beau Bassin: Lambert Academic Publishing, 2018. ISBN 978-613-9-83089-3

Изтъква се решаващата философско-естетическа и обединителна роля на *гротеската* в глобален план – за ефективната конвергенция между народите и културите. Флуидната и метаморфична идентичност на субекта, от която Другият е интегрална част, не може да бъде априорна и застинала даденост. Тя инстинктивно търси множественото „себе си”. Глобализацията на неосъзнатите идентичности води до тяхното заличаване, до превръщането им в евтина „стока”, в екзотичен орнамент, в забавна играчка и лесна „плячка” на масовата култура, която автоматично ги поглъща и смилва. Дехуманизиращият „потенциал” на глобализацията, отхвърляйки разбирането като излишен баласт, превръща здравословната, вълнуваща и конструктивна драма на общуването с Другия в опустошителна трагедия на безсилието на общуването, в комуникативна „импотентност”, в екзистенциална заплаха. Глобализацията се стреми по механичен път да постигне универсалност, отричайки (не признавайки) универсалното в произхода, антропологичните дадености на индивида от всяка точка на планетата и неговите изконни ценности.

Гротеската е в състояние не само да дава отпор на този процес, но да съдейства с целия си мощен пластичен потенциал за сближаването на културите и за плодотворната им интеракция. Тази своя роля тя дължи на забележителните си характеристики: универсална естетическа природа, свобода на мисловните и творческите рефлексии, концептуално-антистереотипна ценностна стратегия, артистично-изобразителна, консолидираща платформа, демиургично-преобразувателна сила, сублимативно-трансцендираща способност. С тези качества гротеската може да се превърне в гаранция за спасението на човека.

III. Основни научни приноси на другите изследвания, участващи в конкурса.

Приноси на изследванията по темата на Хабилитационния труд в публикациите:

Хамзе 2019а: Хамзе, Д. *Мъжът и жената в оценъчна перспектива (върху паремиологичен материал от полския език)*. Паисиеви четения. Езикознание. Кръгла маса. Научни трудове на Пловдивски университет. Том 57, кн. 1, сб. А, 2019. Филология. Пловдив: Изд. на ПУ, 2019, 326–337. ISSN 0861-0029

Хамзе 2020а: Хамзе, Д. *Оценъчни индикации на женското и мъжкото в провербиални фрази (върху материал от българския и полския език)*. В: Международна годишна конференция БАН. София: ИБЛ, БАН, 2020, том II, 169–178. ISSN 2683-118X (print), ISSN 2683-1198 (online), Web of Science.

Хамзе 2020б: Хамзе, Д. *Опит за ценностно изравняване на половете в полски паремийни изрази*. Научни трудове на Съюза на учените в България – Пловдив. Серия А. Обществени науки, изкуство и култура. Том VI. Пловдив: Дом на учените, 2020, 258–262. ISSN 1311-9400 (Print) ISSN 2534-9368 (On line)

Хамзе 2020в: Хамзе, Д. *Красотата като аксиологичен приоритет в мъжко-женските релации (върху материал от българската и полската паремиология)*. В: Сборник с материали от Международна научна конференция „Наука и образование в дигитална среда“, 04. – 07.06. 2020 г., ВИУ, Варна, 2020, 223–230. ISBN 978-619-221-283-4

Хамзе 2021а: Хамзе, Д. *Криптокомуникацията в мъжко-женските отношения (върху материал от полската и българската паремиология)*. В: Проблеми на устната комуникация. Кн. 12. Велико Търново: УИ «Св. Св. Кирил и Методий», 2021, 231–245. ISSN 2367-8712 (Print), ISSN 2738-8840 (Online).

Хамзе 2021б: Хамзе, Д. *Амбивалентните послания на паремийните изрази в зоната на мъжко-женските отношения (с примери от полския и българския език)*. В: Градска култура и езиково разнообразие. Материали от четиринадесетата международна конференция по социолингвистика, София 2020 г. София: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2021, 123–135. ISSN 1314-5401.

Хамзе 2021в: Хамзе, Д. *Конвергентни и дивергентни импулси в мъжко-женските релации (с примери от българската и полската паремиология)*. Сборник – доклади от годишна университетска научна конференция. 27 – 28 май 2021. В. Търново: НВУ, 2021, 132–149. ISSN 1314-1937

Хамзе 2022: Хамзе, Д. *Ценностна квалификация на опозицията младост/старост в зоната на мъжко-женските отношения (с примери от полската и българската фразеология)*. В: Сборник доклади от научна конференция «Знание, наука, иновации, технологии» 3 – 4 юни, 2022, 101 – 115. ISSN 2815-3472 (Print), ISSN 2815-3480 (CD)

1/. Половата идентичност пронизва концептосферата на продуктора и адресата в комуникативното пространство, полово диференцира и „преразпределя“

целокупния социокултурен опит, влияе върху оценката на определени характерологични и поведенчески черти. Пословиците като обект на изследване откриват възможност за развойно-аксиологичен и прогностичен характер на тази оценка, извън рамките на стереотипа. *Динамиката на оценката* дава възможност да се надхвърли контекста и да се абстрахира характерологичен модел на пола, основното качество на който е *антиципираното разнообразие от индивидуалности*.

В полово маркираното пространство критично-осъдителните и одобрително-похвалните оценки донякъде се уравновесяват и при двата пола, независимо от количествената диспропорция на позитивните и негативните твърдения, отразени в пословиците. Този относителен баланс прави жените и мъжете по-адаптивни един към друг и им дава шанс за по-голямо разбиране и съзвучие помежду им. Релативността в оценяването и *разхлабването на стереотипите* биха довели до овладяване на човешките отношения като висша форма на *емоционална интелигентност*, която най-напред би ни помогнала да открием и разгърнем собствената си идентичност, а след това благодарение на нея да разберем и Другия. Така науката няма да е морално равнодушна, а би спомогнала за постигането на *основни етични цели*.

2/. Патриархалният модел на мъжко-женските релации, отразен във паремиялогията на полския език, дава представа не само за мисловните стереотипи и обществените императиви, популяризиращи и умножаващи някои когнитивни установености, както за и определени *екзистенциални очаквания* от представителите на противоположния пол, но задава и *преспективата за промяна*, призвана да компенсира недостатъците на този модел, в рамките на самия него, чрез примери (макар и по-малобройни) за *ценностен баланс на двата пола*. Човешките същества имат колкото разлики, толкова и прилики, т.е. свързващи звена, които ги правят съчетаеми, дават им правото да развиват вътрешния си потенциал и да осъществяват мечтите си, основна част от които е здравето и успешно семейство като гаранция за смислен живот и здраво, стабилно, духовно издигнато поколение. Това не би било възможно без задружните усилия на две обичащи се същества.

3/. *Красотата е многоспектърна и поливалентна* емоционално-естетическа категория с комбинативно устройство, която рефлектира върху поведението на половия субект, а то от своя страна съдържа определени оценъчни рефлексии и

придобива прогностични очертания в съзнанието на комуникантите. Ролята на красотата като комплекс от ценности за постигане на хармонично междуполово съжителство е огромна. Тя дава и реална възможност да се преосмислят определени ментални стереотипи за двата пола с оглед на една по-здравословна и укрепваща устоите на обществото перспектива; очертава нови тенденции на базата на ценностния опит от миналото.

Жената е носителка на *онтологична красота*. Тя притежава априорно творческа мощ, която сама по себе си е красива. Тази красота се проявява най-пълноценно в типично женските телесни форми и в основните роли на жената да бъде любвеобилна съпруга и майка, пазителка на дома.

Красотата е с вътрешно йерархизирана структура – от една страна разкрива цялото си ценностно богатство, а от друга, излъчва приоритетен компонент. Тя съчетава естетично и етично, като етичното придобива естетичен облик. Въплъщенията на красотата се проникват и обогатяват взаимно. Голяма ценност представлява *красотата на равновесието и хармонията* в мъжко-женските отношения. То води и до естетическо равновесие.

4/. Откриват се *криптокомуникативните ресурси* на паремииите като комуникативни единици. Криптираният илокутивен пласт на едни пословици в значителна степен се потвърждава от други – с експлицирано контрастно или амбивалентно съдържание. Психологическото търсене и откриване в паремийния комуникативен процес, дава надеждни перспективи за по-добро разбирателство и хармония между половете.

Обикновено *чувствата са подтик за оценяване*, а когато оценяваме, сме склонни да залитаме в крайности. Дори само това е достатъчен знак да търсим какво се крие под вербалната „опаковка” на маскираните чувства. Самата контекстуална обусловеност на паремииите е криптогенен фактор. Невербалните сигнали са или неосъзнати, или полуосъзнати. Затова не е в нашата власт да контролираме невербалния си изказ. *Криптираната семантика* на пословиците оспорва и дори отменя *мнимата непоклатимост* на „вечната мъдрост”, експлицирана в тях.

5/. *Стереотипът*, който е едновременно следствие от оценъчни операции и стимул за оценъчни рефлексии, разкрива амбивалентната природа на вложеното в паремийните фрази концептуално-прескриптивно съдържание. „Забулените”

асоциации, които предизвикват повечето на пръв поглед категорични провербиални твърдения, пораждат пословици с противоположно съдържание или с уравновесяващи се в оценъчен план две страни. Благодарение на тях можем да си изградим по-реална представа за „здравословните“ отношения между мъжете и жените. *Амбивалентната нагласа* на продуктора в оценъчните процедури прави пословиците *податливи на трансформации*. Те могат да се използват в променящ се контекст, дори и с непроменен компонентен състав – например с *иронична стратегия*.

6/. *Конвергентните и дивергентни процеси* в междуличностното общуване са екзистенциални компоненти. Те протичат симултантно и в глобална перспектива представляват същностен белег на междуполовата комуникация. Понякога те взаимно се уравновесяват и неутрализират, но излъчват и доминанта, която е определяща за развитието на отношенията в двойката мъж – жена.

Пословиците в полския и българския език показват, че конвергентните и дивергентните енергии в мъжко-женските отношения имат много „лица“ и форми на проявление. При определени случаи и в определен контекст те стават условни и взаимно заменяеми. Когато дивергенцията в междуполовите релации се превърне в реална заплаха, тя трябва да се трансформира в конвергенция за просъществуването и укрепването на връзката. Двупосочните вектори (конвергентни и дивергентни) трябва да се съгласуват с тези на партньора. Паремийите са илюстрация на факта, че понякога експлицитната дивергенция в междуполовото общуване представлява всъщност криптоконвергенция.

7/. *Опозицията младост – старост* в мъжко-женските релации може поне отчасти да бъде смекчена с помощта на адекватни операции със стереотипа и неговия ценностен статут. Жената в качеството си на обект и възприемател на паремийния текст, трябва да промени перцепивните си нагласи и да погледне с нови очи на себе си и своята роля в обществото. Тогава тя ще успее да декодира криптопосланията на пословиците и да атакува стереотипа – след като внимателно е „претеглила“ ползите и вредите му. По този начин жената ще върне своята привлекателност в очите на мъжа – без да се налага да бъде „вечно млада“ – и ще преодолее възрастовите ограничения.

**Приноси на други изследвания (извън темата на Хабилизационния
труд) в публикациите:**

Хамзе 2014: Хамзе, Д. Магическият триптих Време-Пространство-Любов в творчеството на Олга Токарчук. W: *Pętla czasu. Język i kultura*, red. J. Pacuła, Bielsko-Biała: Akademia Techniczno-Humanitarna w Bielsko-Białej, 2014, 101–117. ISBN 978 – 83 – 63713 – 83 – 6

Хамзе 2015: Д. *Стилистиката на кръстопът*. В: Славистиката – пътища и перспективи. Юбилеен сборник, посветен на проф. дфн. Иванка Гугуланова. Пловдив: Университетско издателство, 2015, 267–281. ISBN 978 – 619 – 202 – 083 – 5

Hamze 2019: Hamze, Dimitrina. *Komunikacja językowa jako wartość integracyjna w wielokulturowej przestrzeni*. W: *Polonistyka i świat wartości. Edukacja polonistyczna jako wartość*. (red.) Magdalena Marzec-Jużwicka, Agnieszka Karczewska, Sławomir Jacek Żurek. Lublin: Wydawnictwo KUL 2019, 117–135. ISBN 978 83-8061-782-7

Хамзе 2020: Хамзе, Д. *Интеграционизмът в творчеството на Цветан Тодоров*. Сборник – доклади от годишна университетска научна конференция. 28 – 29 май 2020. В. Търново: НБУ, 2020, 193–206. ISSN 1314-1937

8/ *Времето* в творчеството на Олга Токарчук е многослойна, полифонична и полифункционална категория. То съвместява и синхронизира индивидуално и космическо време. Тази симбиоза става осезаема благодарение на индивидуалните съдби на героите, вплетени в тъканта на Абсолюта. Съзвучието на тези две времена е ненарушимо дори пред лицето на най-драматичната лична екзистенция, защото всяко същество има своето място и своето предназначение в омнифонията, независимо от субективните фактори – ментално-рефлексивни, емоционално-естетически или оценъчни. В този контекст няма безсмислено и безцелно съществуване,

Пространството се възприема като „проявител” на *времето*, който му придава релефност и обхват, прави го измеримо, а освен това локализира индивида в него и чрез „умножената” му преходност го приравнява към вечността. Илюзията за извънвременно съществуване е постижима също чрез уподобяването на човека с предметите. Симпатията между човека и предметността придава на предмета трайност. *Любовта* е *Божие озарение*, което прониква чрез духа времепространството, изостря и облагородява сетивата на влюбените, обогатява когнитивните им способности. *Любовта* е част от триптиха с *Времето* и *Пространството* и осигурява на човека пълно интегриране с тях.

Всички битийности с изключение на човека са спонтанни участници във Времето, те са неговият пулс. Човекът обаче изопачава Времето, опитвайки се да го „опитоми”, да го приватизира. Затова то му отмъщава като му изпраща страдания. На човек му трябва сериозно усилие и духовен растеж, за да стигне до прозрението за *космическата природа на индивидуалното си Време*, която е затихнала и която той трябва да активира, за да постигне съзвучие с универсалното Време. Мистерията и метафизиката на Времето у Олга Токарчук остават отворени за Читателя. Тя само дискретно му загатва пътя към тях.

9/ В контекста на интердисциплинарния диалог и появата на нови междудисциплинарни науки, *стилистиката* трябва ясно да определи своята предметна област, тъй като в противен случай рискува да се „разтвори” в другите науки. Необходимо е да се отстрани *омонимията* около понятието „стил” и *синонимията* на понятието „стилистика”.

Стилът е едновременно *първоизвор* и *резултат*, първопричина и следствие, светоглед и материя (инструментариум), индуктивна и дедуктивна, емпирична и логична категория. Стилистиката като клон от езикознанието не бива да се свежда до инвентар от възможни езикови реализации с различна фреквентност на употреба, до инструктивно-дидактичен справочник, което би ѝ придало чисто формален, а не творчески, характер.

10/ Езикът като микрокосмос на личността и нейното обкръжение е основно средство за *интеркултурно общуване*. Неговата антропологична природа, релативизмът на културната му оцветеност, когнитивно-концептуалната му структура, „вродената” му универсално-семантична и експресивна сила на обединение, деиктичният му потенциал, дискурсивната му същност, както и всебхватната интертекстуалност, са условия за успешна комуникация. Тези качества на езика обединяват различни цивилизации, стига да не се злоупотребява съзнателно с това естествено, наднационално богатство.

Институционалният и системовият аспект на езика са тясно свързани помежду си. Чрез тях езикът се проявява като система от условни ценности (до известна степен арбитрални, немотивирани), сравнително устойчиви на преобразования от страна на индивида. Възприемателят на чуждата култура трябва да я уважава като собствената. Разбирането и усвояването на дадена култура, която е

едновременно създавана и изразявана от езика, се основава както на отнасянето на универсума на речта към институционално-ценностния характер (и статус) на конкретния език, така и на възможностите за асимилация и внедряване на този универсум в собственото културно пространство.

Всички езици изпълняват *еднакви функции*, имат еднаква роля в обществото и в индивидуалната сфера. Те са в състояние на *антропологично родство*. Езикът като такъв съдържа предпоставките и механизмите за *конвергенция между културите*. Тя е възможна, благодарение на емоционалното „съгласуване”, залегнало в езика, на обединяващата сила на различни типове универсалии, на деикторите, не непременно вербални, на самата комуникация като универсален, антропологичен образец на съвместно етническо съществуване. Изобразителната природа на езика, неговата художествено-естетическа функция е основен фактор за „побратимяване” на културите.

11/ *Личността на Цветан Тодоров* сама по себе си представлява *интеграционен модел*: структуралист, литературен историк и теоретик, изследовател, есеист, културолог, философ и естетик, той е „множествен образ” на персонифицирана интерференция на качества и изследователски „коридори”. Интегрирайки епохи, направления, концепции, отношения и собствени търсения, чрез всеобщото им кръстосване и взаимопроникване, големият учен-хуманист разкрива благородството на „варварина” и близостта на Другия, когото вече сме открили в себе си. *Интегративната стратегия* в полза на човечеството включва преди всичко *морал*, следователно етичен, познавателен, оценъчно-аргументативен, критичен и прогностичен подход. Интеграционизмът почива на откритието за „ковалентността” на категориите и понятията. Приемствеността и непрекъснатата динамика, отвореност и променливост на културните феномени, са главните лостове на интеграцията – те я захранват и обуславят.

Интеграцията като съчетание на *множество същности* или като *множествената идентичност* на автора е знак за *дискурсивния плурализъм* на една душевност и един многоспектърен интелект. Това означава, че притежаваме и *множество културни идентичности*. За да ги опазим, не трябва да допускаме насилието и да ставаме пасивни „съучастници” на правителства, измъчващи човешки същества.

Интеграцията предизвиква постоянно трансформиране на културите, а то от своя страна стимулира интеграционния процес. Връзката е реципрочна. Чрез интегративните стратегии в творчеството на Цв. Тодоров не само се създава ко-гравитационно магнитно поле за културите, но се *хуманизира межкултурното пространство*. Базата за сравнение с други култури помага да се разбере по-добре нашия свят и нашето време, креолизацията на културни енергии би изиграла решаваща роля за оздравяването и *просперитета на човешкия фактор*.

гл. ас. д-р Димитрина Хамзе:

Ръководител Катедра:

/проф. д.ф.н. Жоржета Чолакова/

Декан:

/доц. д.ф.н. Константин Куцаров/

